
THE ACTIVE PATIENT IN HMU TRAINING SYSTEM

Silviya Kyuchukova

Department Health Care, Medical Faculty, Trakia University, Bulgaria silviya.kyuchukova@trakia-uni.bg

Albena Andonova

Department Health Care, Medical Faculty, Trakia University, Bulgaria, albena.andonova@trakia-uni.bg

Mima Nikolova

Department Health Care, Medical Faculty, Trakia University, Bulgaria, mima.nikolova@trakia-uni.bg

Teodora Todorova

Department Health Care, Medical Faculty, Trakia University, Bulgaria, teodora.todorova@trakia-uni.bg

Abstract: Medical pedagogy accepts the patient as the third essential element in the training process of students with medical specialties and even defines it as a "training tool". The connection and relations in communication between the patient and the student are based on: the academic preparation of the student / studied disciplines, such as medical ethics and deontology; health legislation and others /; the personal and value qualities of both communicators; level of education; race; age group; sexual orientation; property status, etc. An important point in this communication process is the patient's activity. The active patient has new demands to HMU training system and its participants.

In modern digital life, the widespread use of computerized devices and the easy access to any information make patients more demanding and persistent, as participants in their own treatment process. They are well aware of their rights and have high expectations.

Objective: To determine the place of the active patient in the process of training medical professionals.

Tasks: To consider the goal through the laws of medical pedagogy; To present the active patient as an attitude of medical students in the principle of good medical practice.

Conclusions: In order to be able to meet the increased requirements of the active patient in their work in direct clinical environment, it is imperative that students follow the principles established by: *Medical ethics*: of utilitarianism / the exact actions are those that have the best consequences /, of formalism / for human rights /, of justice; *Good medical practice*: confidentiality; accepting "second opinion"; collegiality; awareness of the health care value; partnership; Principles and rules established over time that must be successfully combined with the new digital reality and the demanding active patient.

Keywords: active patient; students; training; medical practice.

АКТИВНИЯТ ПАЦИЕНТ В СИСТЕМАТА ЗА ОБУЧЕНИЕ ВЪВ ВМУ

Силвия Кючукова

Department Health Care, Medical Faculty, Trakia University, Bulgaria silviya.kyuchukova@trakia-uni.bg

Албена Андонова

Department Health Care, Medical Faculty, Trakia University, Bulgaria, albena.andonova@trakia-uni.bg

Мима Николова

Department Health Care, Medical Faculty, Trakia University, Bulgaria, mima.nikolova@trakia-uni.bg

Теодора Тодорова

Department Health Care, Medical Faculty, Trakia University, Bulgaria, teodora.todorova@trakia-uni.bg

Резюме: Медицинската педагогика приема пациента като съществен - трети елемент в процеса на обучение на студентите с медицински специалности и дори го определя като „средство за обучение“. Връзката и отношенията в процеса на общуване между пациента и студента се базират на: академичната подготовка на студента / изучавани дисциплини като медицинска етика и деонтология; здравно законодателство и други;/ личностните и ценностни качества на двамата общуващи; ниво на образование; расова принадлежност; възрастова група; сексуална ориентация; имуществено състояние и други. Важен момент в този процес на комуникация е активността на пациента. Активният пациент поставя нови изисквания пред самата система за обучение във висшето медицинско училище и участниците в нея.

В съвременния дигитален начин на съществуване, масовата употреба на компютризираните устройства, лесният достъп до всякаква информация правят пациентите по изискващи и настойчиви като участници в собственият им процес на лекуване. Те са добре запознати с правата си и имат високи очаквания.

Цел: Да се определи мястото на активния пациент в процеса на обучение на медицинските специалисти.

Задачи: Да се разгледа целта през закономерностите на медицинската педагогика; Да се представи активният пациент като отношение на студентите медицински специалности в принципа на добрата медицинска практика.

За да могат да отговорят на повишените изисквания на активния пациент в работата си в директната клинична среда, е наложително студентите да спазват принципите утвърдени от: *Медицинската етика*: на утилитаризма/правилните действия са тези, които имат най-добри последици/, на формализма /за човешките права/, на справедливостта; и *Добрата медицинска практика*: конфиденциалност; приемане на „второ мнение“; колегиалност; съзнаване на центъра на грижите за здравето; партньорство. Принципи и правила утвърдили се във времето, които трябва да бъдат сполучливо комбинирани с новите дигитални реалности и изискванията на активния пациент.

Ключови думи: активен пациент; студенти; обучение; медицинска практика.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

В научната литература и официалните тълковни речници думата “пациент” се разглежда през смисъла за страдание и болка на човек, ”който не е здрав, който страда от болест”[3,5]. Анализът на различни тълкувания на думата “пациент” дава възможност да се приеме едно по общо определение, според което той /пациентът/ е индивид с нарушено здраве и се нуждае от медицинска помощ, за да се възстанови. Много често тези процеси за подобряване на индивидуалното здраве налагат пациентът да посети здравно заведение и там да стане обект и участник в процеса на обучение на медицинските специалисти. Характерна особеност на учебния процес във висшето медицинско училище /ВМУ/ е провеждането му в реална работна среда, с всички положителни и отрицателни страни. Модифицираната учебна среда създадена при практическото обучение на медицинските специалисти има своя характерна отличителна черта и тя е, че класическият модел на преподаване и учене е нарушен, разширен и видоизменен[Неминска,2020]. Формирана е триада от: преподавател - студент - пациент. Именно присъствието на пациента като трета страна в учебния процес очертава спецификата на ученето във ВМУ. Медицинската педагогика приема пациента като съществен - трети елемент в процеса на обучение на студентите с медицински специалности и дори го определя като „средство за обучение“. Връзката и отношенията в процеса на общуване между пациента и студента се базират на: академичната подготовка на студента / изучавани дисциплини като медицинска етика и деонтология; здравно законодателство и други;/ личностните и ценностни качества на двамата общуващи; ниво на образование; расова принадлежност; възрастова група; сексуална ориентация; имуществено състояние и други. Важен момент в този процес на комуникация е активността на пациента.

От тази гледна точка, ролята на пациента като активен обект на образователния процес я определяме като ключова в практическата подготовка на студентите. Обектът на обучение във ВМУ, а според някои автори субект[Стоянова, Николова, Стефанова, 2021], в тесен аспект е индивид, който извършва активна дейност в процеса на взаимодействие и взаимоотношения с другите участници в дейностите по лекуване/ медицински персонал, администрация, близки и други/. Неговото поведение е целенасочено и неговата субектност му предоставя възможността за самоуправление, самокоригиране, саморазвитие и усъвършенстване. Тези действия го дефинират като активен и сложен обект в динамичния процес на практическото обучение на медицинските специалисти. Сложен е защото, е представен от многообразието на специфични личностни особености: пол, раса, възраст, образование, религия, семейно положение, социален статус и други. Активен е пациентът, когато притежава и проявява определени качества като: общителност, отзивчивост, отговорност и други.

Всеки пациент е индивидуалност със своите особености, мироглед, убеждения, възпитание и това дава отражение върху отношението му към студента и към учебния процес, към заболяването и лечението му.

Патерналистичният модел на взаимоотношения лекар - пациент е бил водещ при лекуването на хората в недалечното минало. Пациентите пасивно са приемали медицинското внимание, недостатъчна е била информацията за тяхното здравословно състояние и епизодично са участвали при вземането на решения за собственото им здраве. Ограничения като: липса на достъп до информация; филтриран достъп до лечебен екип; недостатъчно време за комуникация; ограничена възможност за споделяне на данни и медицински документи; липса на активно участие и самоопределяне са въздействали значително върху ролята и участието на отделната личност в процеса на грижа за тяхното здраве. Но с прогреса и агресивната намеса на дигитализацията в живота ни, наличието на интернет в почти всяка точка на света и въвеждането на лесни за употреба технологии в ежедневието ни се създадоха нови възможности за пациентите да бъдат по-активни и информирани участници в действията за собственото им здраве. Доказана теза е, че

дигитализацията промени ролята на пациента от пасивен приемник на здравни грижи към деен участник в процеса на грижа за своето здраве [10].

Дигиталните технологии предоставят на пациентите средства и възможности да поемат по активна роля в управлението на своето здраве. Една от основните промени, които дигиталната трансформация наложи, е разширяването на достъпа до информация [11]. Пациентите имат лесен достъп до множество здравни ресурси като: информация за заболявания, лекарства, споделен опит и много други. С тези възможности пациентите имат свободата да избират дали да са информирани и да се интересуват за своето здраве и дали да участват активно, информирано в процеса на вземане на решения, които са свързани с тяхното лечение и грижа.

Дигиталните технологии облекчават комуникацията между пациентите и доставчиците на здравни услуги. Електронните досиета, онлайн консултациите, системите за съхранение на медицинска информация предоставят удобен начин за обмен на данни и комуникация между пациентите и здравните професионалисти. Това води до по-голяма достъпност и удобство за пациентите, намалява се времето за чакане и по-бързо се реагира на здравните проблеми. Така електронното здравеопазване качествено и количествено променя взаимодействията между пациентите и здравната система, като превръща потребителите на здравни услуги от пасивни приемници на медицински грижи в активни участници в процеса на здравеопазване.

В съвременния дигитален начин на съществуване, масовата употреба на компютризираны устройства, лесният достъп до всякаква информация и съдържание правят пациентите по изискващи и настойчиви като участници в собственият им процес на лекуване. Множество проучвания по темата показват, че една трета от пациентите използват социалните мрежи /блогове, Facebook, Twitter, Google+, YouTube, Flickr и други/ за търсенето на отговори и решения по въпроси, свързани с тяхното здраве или „потвърждаване“ на вече поставени диагнози [12]. Пациентите се „обучават“ сами, пренебрегвайки до известна степен опитът на медицинските професионалисти като основен източник на достоверна здравна информация. Но е спорно доколко достоверна е получената информация от социалните мрежи. Дискутабилен е въпросът за коректността на социалните мрежи като източник на съдържание [13]. Проучвания по темата за информирания пациент показват, че активното им участие в търсенето и намирането на информация е свързано най-често с положителни здравни резултати като: цялостно подобряване на качеството им на живот, по-доброто им физическо и социално функциониране и по-малко умора. Въпреки това някои автори твърдят, че подтикването на пациентите към активно участие в медицинските решения може да има отрицателни последици като: съжаление за взето решение, повишена тревожност, съмнение дали са направили правилния избор за лечение, предизвикан ненужен стрес и други. [Wijnen-Meijer, 2021]

Много медицински специалисти одобряват и използват социалните мрежи като инструмент, за да засилят връзките си с пациента и виждат в тях обещаващ механизъм за задържането им в листите си. Премереното използване на социалните мрежи от медицинските специалисти и спазването на определени правила би било полезно при взаимодействието им с пациентите. Внимателният подход е наложителен при общуването с потребителите на медицински услуги, за да се избегне компрометиращо въздействие и да бъде нарушена личната неприкосновеност. Те са добре запознати с правата си и имат високи очаквания. Нарушените права на пациента имат емоционална, юридическа, финансова и медицинска измеримост и отговорност.

В отговор на това студентите придобиващи медицинска специалност трябва да бъдат изключително добре подготвени за работата си в реална болнична среда [Kyuchukova, 2020]. Изслушването и уважението на позицията на пациента, предоставянето на информация по разбираем начин, добрата професионална подготвеност, сътрудничеството с колегите и други персонални и професионални качества е наложително студентите да усвоят още в процеса на обучението си във ВМУ.

2. ЦЕЛ

Да се определи мястото на активния пациент в процеса на обучение на медицинските специалисти.

3. ЗАДАЧИ

- Да се определи степента на влияние на активния пациент върху триадата: преподавател-студент-пациент;
- Да се потърси закономерност във връзката студент с медицинска специалност и активен пациент чрез принципите на добрата медицинска практика;
- Да се представят данни от проведено изследване;
- Да се формулират изводи и заключения.

4. МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Методи: деск рисърч; интервюиране; анкетиране; пряко наблюдение; статистическа обработка; графичен дизайн.

Времеви интервал: учебни 2022/2023 и 2023/2024 години.

Контингент: 158 респондента. Разпределението е представено в част: резултати и обсъждане.

Място на провеждане: Медицински факултет при Тракийски университет и МБАЛ Проф. д-р Стоян Киркович ЕООД град Стара Загора, България.

5. РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Интернет технологиите свързаха човечеството в една глобална общност. Конвергенцията на медицинска информация доведе до създаване на мултимедийно съдържание от което всеки черпи своя дял според собствените си интереси и едновременно с това участва във формирането му. Съвременният пациент разполага с широк и неограничен достъп до здравна информация благодарение на дигиталната трансформация на съществуването ни. Чрез свободен достъп до интернет и различни електронни платформи и социални мрежи пациентът от пасивен приемник на информация влезе в ролята на активно търсещ участник в своето лечение.

В анотацията по темата беше схематично представен механизмът на обучение на медицинските специалисти във ВМУ. Ясно беше дефинирана обучителната триадата: преподавател - студент - пациент. Беше подчертана и важната роля на информираният пациент в целия цикъл на обучение на студентите. Акцентът беше поставен върху практическото обучение на медицинските специалисти, където е най-голямо влиянието и присъствието на пациента върху тяхната учебна и клинична дейност [Грашкина, 2022]. На там бяха насочени усилията на изследователския екип, за да установи в каква степен студентите се повлияват от активността на пациентите. За целта респондентите бяха наблюдавани в пряката им клинична работа с пациенти, които имат различни личностови и медицински характеристики, бяха анкетирани и беше сравнявана успеваемостта им по основни изучавани дисциплини за посочения период.

Изследвани са общо 158 студента от специалност медицинска сестра в различен курс на обучение. Разпределението им по години на обучение и брой студенти е представено на таблица 1.

Таблица 1. Разпределение на студентите по курсове

	Брой студенти	%
1 курс	75	47.5%
2 курс	36	22.8%
3 курс	47	24.7%
Общо	158	

Източник: Авторите

За периода на клинична практика наблюдавани и разгледани бяха отделни компоненти: комуникация и модели на взаимоотношения на студентите с пациентите. Участието на пациентите в обучението на студентите по здравни грижи е от съществено значение и им дава редица възможности за развитие на практическото и клинично мислене.

Извършено бе пряко наблюдение на работата им с пациенти по време на клинична практика, в различни структури на болничната помощ, които са посочени в единните държавни изисквания за специалността като хорариум часове. Наблюдавани единици бяха: комуникативни умения, прилагани модели на взаимоотношения, търсене на партньорство, издирване на информация, стил на говорене, механизми за справяне с липсата на знания. По параметрите издирване на информация и механизми за справяне с липсата на знания, студентите в анкетните карти са посочили на първо място използване на интернет ресурсите, на второ място са поставили - събирането на информация от колеги и/или преподаватели, на трето място са посочили - използване на хартиени литературни източници, на четвърто място - личен опит и мнения от приятели/роднини. При отговора на свързания въпрос: какви интернет ресурси познавате и използвате, за да си намирате достоверна информация?, студентите са отговорили последният начин:

- 27% казват: използвах официални бази данни за медицинска информация/ MEDLINE Complete (чрез EBSCOhost); ScienceDirect/, чиито достъпът ни бе осигурен на институтско ниво през университетските сървъри;
- 52% отговарят: здравни портали, блогове социални мрежи достъпни от индивидуални технологизирани устройства;
- 11% са били безкритични към информацията, която са открили и те казват “не помня”.

В анкетната карта беше зададен и въпрос базиран на това кое ги е предизвикало да потърсят допълнителна информация за нещо, което е свързано със следването им и работата им с пациентите?. Отговорите на респондентите се подреждат така:

- Ангажиментите ми в учебния процес и преподавателите - 36%;
- Въпросите на пациентите - 32%;
- Личната ми заинтересованост - 18%;
- Други - 14% .

Видно е, че почти една трета от анкетираните студенти са предизвикани да потърсят допълнителна информация и да надградят знанията си в резултат на активното поведение на пациентите към собственото им здраве. На тези пациенти им беше необходима още информация за тяхното здравословно състояние и бъдещо поведение и те предизвикаха студентите да им отговорят в един по-късен етап.

В наблюдението бяха включени отделни елементи: комуникация и модели на взаимоотношение и те бяха качествено оценени за цялата изследвана група. Бяха определени като релевантни и достатъчни, по отношение на подбор и представяне на информация от студентите на пациентите. Приоритетно бе използван моделът на партньорство във взаимоотношението пациент - студент, което донякъде бе опосредствано от принципно скъсената официална дистанция между медицински персонал и потребител на здравна услуга и присъствието на преподавател в ролята си на коректив на поведението и знанията на студента.

В проучването също така бе установено, че студентите:

- Познават и прилагат в пряката си клинична работа принципите на медицинската етика;
- Уважават пациента и спазват конфиденциалност;
- Усвояват и прилагат действия за добра медицинска практика;
- Имат пряко влияние върху поведението на пациентите.

6. ИЗВОДИ

За да могат да отговорят на повишените изисквания на активния пациент в работата си в директната клинична среда, е наложително студентите с медицински специалности да спазват принципите утвърдени от:

- Медицинската етика: на утилитаризма/правилните действия са тези, които имат най-добри последици/, на формализма /за човешките права/, на справедливостта [13;Стойкова-Братойчева,2020];

и

- Добрата медицинска практика: конфиденциалност; приемане на „второ мнение“; колегиалност; съзнаване на цената на грижите за здравето; партньорство.

Тези категории налагат принципи и правила утвърдили се във времето, които трябва да бъдат сполучливо комбинирани с новите дигитални реалности и изискващия активен пациент. Новото информационно пространство е безвъзвратно наложено в света като цяло и то не допуска географски граници, исторически бариери, дори езикови ограничения[13,15].

Социалните медии са инструмент, който пациентите очакват да бъде използван от хората, които се грижат за тяхното здраве или имат отношение към техния начин на живот, здравословно поведение, лечение, рехабилитация и други. Неотменна част са от техния живот. Само времето ще покаже колко всъщност ще афектира присъствието на медицинските специалисти в социалните мрежи върху удовлетвореността на пациентите.

Ангажираните и търсещи информация пациенти са мощен фактор в стимулирането на активността на студентите с медицински специалности да бъдат по-добри в следването си.

7. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Международното и национално законодателство, тълковните речници, научните работници определят пациента като лице, което е потърсило или на което се оказва медицинска помощ. Тя

може да бъде с различен обхват и достатъчност, оказана своевременно при спазване на правилата за добра медицинска практика и зачитане на правата на пациента. Тези права трябва да бъдат реализирани с ясен израз на активната воля от страна на пациента, след пълната и коректна негова информираност.

Активният пациент поставя нови изисквания пред самата система за обучение във Висшето медицинско училище и участниците в нея. Изискващият студент и гъвкавият преподавател, които са другите два елемента в триадата на медицинското практическо обучение, повлияват пряко и косвено медицинското образование в 21 век.

REFERENCES

- Грашкина, В.,(2022) Съвременни модели на обучение във висшето образование: насоки, препоръки и практики в ЕС[онлайн].[прегледан:16.02.2024];https://www.mon.bg/upload/13812/2_V_Grashkina.pdf
- Неминска, Р.,(2020), Дидактическа система от учебно изследователски дейности при обучението на студенти педагози, YEARBOOK of the FACULTY of EDUCATION - Volume XVII, 2020; DOI: 10.15547/YbFE.2020.02
- ОнлайнРечник[онлайн];[прегледан:03.02.2024]; <http://www.onlinerechnik.com/duma>
- Стоянова, С., Р. Николова, Мая Стефанова, (2021), Пациентът като активен субект на процеса на обучение, Здравна икономика и мениджмънт, година 21, брой 2 (78), ИК „Стено“ – Варна, 2001–2021; достъпен на: <file:///C:/Users/silvi/Downloads/8460-24856-1-PB.pdf>, [прегледан:03.02.2024];
- Тълковен речник[онлайн]. [прегледан: 27.02.2024]. <http://talkoven.onlinerechnik.com/duma>
- Павлова, И. (2022), Да споделяш в облаците, издателство Фабер, ISBN 978-954-400-716, с. 62
- Стойкова-Братойчева, М.,(2020) Медицинска етика, ISBN: 978-619-237-054-1, Университетски издателски център - Пловдив, с. 132
- Kyuchukova S.,(2020), The training quality in higher medical schools influenced by the students, Trakia Journal of Sciences, Vol. 18, Suppl. 1, pp 237-240, 2020 Copyright © 2020 Trakia University Available online at: <http://www.uni-sz.bg> ISSN 1313-3551 (online) doi:10.15547/tjs.2020.s.01.041
- Wijnen-Meijer M.(2021) Focus on patients in medical education. GMS J Med Educ. 2021 Jun 15;38(5):Doc97. doi: 10.3205/zma001493. PMID: 34286077; PMCID: PMC8256126.
- https://npo.bg/wp-content/uploads/2023/08/Doklad_Myastoto_i_rolyata_na_pacienta_NPO.pdf
- <https://morehandigital.info/bg/digitalizacia-i-digitalna-transformacia-razlika-i-opredelenie/>
- <https://medinfo.bg/>
- <https://www.newmedia21.eu/analizi/sotsialnite-mrezhi-kato-iztochnik-na-sadarzhanie/>
- <https://bg.wikipedia.org/wiki/>
- <https://www.cabidigitallibrary.org/doi/pdf/10.5555/20143106272>
- <https://bg.wikipedia.org/wiki>